BOLA OBRAZIDA BOLALIK VA BEGUNOHLIK: "SHIRIN QOVUNLAR MAMLAKATI" VA "THE WONDERFUL WIZARD OF OZ" ASARLARINING QIYOSIY TAHLILI

Qodirjonova Iqbola Bahodir qizi
Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti Katta o'qituvchi, PhD
nizamovaiqbola@yandex.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada Xudoyberdi To'xtaboyevning "Shirin qovunlar mamlakati" qissasi hamda L. Frank Baumning "The Wonderful Wizard of Oz" asarida bolalik va begunohlik obrazining badiiy talqini qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Har ikki asarda bola qahramon fantastik makonga tushib, kundalik hayotdan farqli bo'lgan g'ayrioddiy olamda turli sinovlarni boshdan kechiradi. Tadqiqotda sehrli makon, bola tasavvuri, sarguzasht, do'stlik, axloqiy tanlov va ma'naviy kamolot masalalariga e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: bolalik, begunohlik, fantastik makon, bola obrazi, qiyosiy adabiyotshunoslik, Xudoyberdi To'xtaboyev, L. Frank Baum, sehrli olam, real hayot

Kirish

Bolalar adabiyotida fantastik asarlar bolaning ichki dunyosini ifodalashda alohida ahamiyatga ega. Bola qahramonning sehrli olamga tushib qolishi oddiy sarguzasht emas, balki uning hayotni anglash va ma'naviy jihatdan shakllanish jarayonidir. Fantastik makon orqali real hayotdagi muammolar ramziy tarzda ifodalanadi. Bola qahramon g'ayrioddiy vaziyatlarga tushar ekan, qo'rquv, hayrat, ishonch, do'stlik va mas'uliyat kabi tushunchalarni amalda o'rganadi.

Xudoyberdi To'xtaboyevning "Shirin qovunlar mamlakati" [1]asari va L. Frank Baumning "The Wonderful Wizard of Oz" [2]asari shu jihatdan o'zaro yaqin. Har ikki asarda bola qahramon real hayotdagi oddiy muhitdan fantastik olamga o'tadi. U yerda qahramonlar, sehrli hodisalar va turli sinovlar bilan uchrashadi. Bu jarayonda bolaning beg'unoh dunyoqarashi hayotiy tajriba bilan boyiydi.

Mazkur maqolaning maqsadi "Shirin qovunlar mamlakati" va "The Wonderful Wizard of Oz" asarlarida bolalik va begunohlik timsolining o'xshash hamda farqli jihatlarini qiyosiy-tipologik asosda aniqlashdan iborat.

Fantastik makonning badiiy vazifasi

"Shirin qovunlar mamlakati" asarining nomidayoq bolalar tasavvuriga xos shirinlik, mo'jiza va orzu kayfiyati mujassam. Qovun obrazi o'zbek milliy hayoti, yozgi bolalik xotiralari, to'kinlik va quvonch bilan bog'liq. "Mamlakat" tushunchasi esa oddiy qovunni bolalar tasavvurida butun bir sehrli olamga aylantiradi. Shu jihatdan asar nomi bolaning real predmetni xayol yordamida kengaytirish qobiliyatini ifodalaydi.

Asardagi fantastik makon bola uchun faqat quvonchli olam emas. U turli sinovlar, g'ayrioddiy voqealar va axloqiy tanlovlar maydonidir. Qahramon fantastik olamda insoniy munosabatlarni, yaxshilik va yomonlik o'rtasidagi farqni, insonga xos yaxshi fazilatlar va yomon illatlarni anglaydi. Fantastika real hayotdagi tarbiyaviy g'oyalarni bolaga tushunarli va qiziqarli shaklda yetkazadi.

---

[1] To'xtaboyev X. Shirin qovunlar mamlakati [Matn]. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2012. — 336 b. — ISBN 978-9943-08-819-1.

[2] Baum L. F. The Wonderful Wizard of Oz. — Chicago: George M. Hill Company, 1900. — 259 p.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

"The Wonderful Wizard of Oz" asarida ham Dorothy Kanzasning oddiy makonidan Ozning sehrli mamlakatiga o'tadi. Oz olami rang-barang, g'ayrioddiy va mo'jizalarga boy. U yerda qizaloq turli qahramonlar bilan uchrashadi va uyiga qaytish yo'lini izlaydi. Tadqiqotlarda Oz olami bolalik tasavvuri, sehr, sarguzasht va axloqiy izlanishlar bilan bog'langan fantastik makon sifatida talqin qilinadi.[3]

Har ikki asarda fantastik makon bolaning ichki dunyosini kengaytiradi. Bola real hayotda to'liq anglay olmagan muammolarni sehrli olamdagi voqealar orqali tushunishga kirishadi. Demak, fantastik makon bola ongining ramziy xaritasidir.

Bolalik va begunohlik obrazi

Bolalik obrazi, avvalo, hayotga ishonch, samimiyat va hayrat bilan bog'liq. "Shirin qovunlar mamlakati"dagi bola qahramon fantastik olamni qo'rquv bilan emas, balki qiziqish va ishonch bilan qabul qiladi. Uning tasavvurida oddiy narsalar ham mo'jizaga aylanishi mumkin. Bu holat bolaning beg'ubor dunyoqarashini ko'rsatadi.

Biroq begunohlik bolaning zaifligi emas. Qahramon fantastik olamda muammolarga duch kelganda, u topqirlik, jasorat va do'stlikka tayanadi. Uning samimiyligi boshqa qahramonlar bilan ijobiy munosabat o'rnatishiga yordam beradi. Bola begunohligi orqali yovuzlikka qarshi turadi, chunki u kattalarga xos illatlarni tabiiy hol sifatida qabul qilmaydi.

Dorothy obrazida ham begunohlik muhim xususiyat hisoblanadi. U Oz mamlakatining murakkabligini to'liq bilmaydi, lekin boshqalarga yordam berishga tayyor. Uning Qo'riqchi, Temir Odam va Qo'rqoq Sher bilan do'stlashishi tashqi ko'rinish yoki mavqega emas, insoniy ehtiyoj va samimiyatga asoslanadi. Dorothy o'z hamrohlaridagi ijobiy fazilatlarni ko'ra oladi.

Dorothy va Akbarjon kabi qahramonlarni birlashtiruvchi jihat shundaki, ular sehrli olamga moslashish uchun o'z beg'unohligini yo'qotmaydi. Aksincha, samimiyat, ishonch va ezgulikka intilish ularga sinovlardan o'tishda yordam beradi.

Sarguzasht va ma'naviy kamolot

Har ikki asarda fantastik safar bolaning ma'naviy rivojlanishi bilan bog'liq. Qahramon safar boshida tajribasiz, hayratga beriluvchan va ko'proq tashqi mo'jizalarga ishonuvchi bola sifatida ko'rinadi. Voqealar davomida esa u turli qarorlar qabul qiladi, muammolarni hal etadi va o'z kuchini anglaydi.

"The Wonderful Wizard of Oz"da Dorothy uyiga qaytish uchun yo'l bosadi. Unga yo'ldoshlari yordam beradi, ammo safar davomida Dorothy ham ularga ko'maklashadi. Qo'riqchi o'zini aqlsiz deb hisoblaydi, Temir Odam o'zida yurak yo'q deb o'ylaydi, Qo'rqoq Sher esa jasoratsizligidan shikoyat qiladi. Biroq ular amalda o'zlarida aql, mehr va jasorat borligini namoyon etadi. Dorothy esa do'stlariga ishonish va ularni qo'llab-quvvatlash orqali yetuklashadi.

"Shirin qovunlar mamlakati"da ham sarguzashtlar bola qahramonning xayoliy olamdan hayotiy xulosalarga o'tishini ta'minlaydi. Xudoyberdi To'xtaboyevning fantastikasi g'arb adabiyotidagi ilmiy fantastikadan tubdan farq qiladi. U ilmiy texnologiyalarga emas, balki axloqiy-ma'naviy muammolarga yo'naltirilgan, folklor unsurlari bilan sug'orilgan fantastikani yaratadi.[4] Asardagi

---

[3] Baumann S. L. Wisdom, Compassion, and Courage in The Wizard of Oz: A Humanbecoming Hermeneutic Study // Nursing Science Quarterly. — 2008. — Vol. 21, No. 4. — P. 322–329. — DOI: 10.1177/0894318408323488.

[4] Sayfullayeva, D. D. qizi. Xudoyberdi To'xtaboyevning "Shirin qovunlar mamlakati" romanida jamiyatdagi illatlarga qarshi kurashishning namoyon bo'lishi // Abdurauf Fitratning 140 yilligiga bag'ishlangan "Filologiyaning dolzarb

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

kulgili va g'ayrioddiy vaziyatlar bolaga ma'naviy saboqni bevosita nasihat shaklida emas, balki voqealar orqali yetkazadi.

Shunday qilib, ikki asarda sarguzasht shunchaki syujetni harakatga keltiruvchi vosita emas. U bolaning ichki o'sishini ifodalovchi badiiy modeldir.

Qiyosiy-tipologik o'xshashliklar

Birinchi o'xshashlik — har ikki asarda bola qahramonning fantastik mamlakatga tushishidir. Bu mamlakatlar real hayotdan farqli bo'lsa-da, ular orqali jamiyat, do'stlik va axloqiy munosabatlar haqida fikr yuritiladi.

Ikkinchi o'xshashlik — sehrli olamning sinov maydoni sifatida tasvirlanishidir. Qahramonlar turli xavf va qiyinchiliklarga duch keladi. Ular bu muammolarni faqat jismoniy kuch bilan emas, balki aql, do'stlik va jasorat bilan hal etadi.

Uchinchi o'xshashlik — bola begunohligining ijobiy kuch sifatida talqin qilinishidir. Dorothy va Akbarjon dunyoni yaxshi niyat, ishonch va samimiyat bilan qabul qiladi. Bu fazilatlar ularni yovuzlikka qarshi kurashda kuchli qiladi.

To'rtinchi o'xshashlik — fantastik makonda do'stlik va hamkorlikning muhimligi. Qahramonlar yolg'iz holda barcha sinovlardan o'ta olmaydi. Ular atrofdagilar va do'stlarining yordamiga tayanadi va o'zlari ham boshqalarga yordam beradi. Bu holat bolalar adabiyotidagi jamoaviylik va o'zaro ishonch g'oyalarini kuchaytiradi.

Xulosa

"Shirin qovunlar mamlakati" va "The Wonderful Wizard of Oz" asarlari bolalik va begunohlik obrazini qiyosiy o'rganish uchun mazmunan yaqin badiiy manbalardir. Har ikki asarda bola qahramon real hayotdan fantastik olamga o'tadi, g'ayrioddiy hodisalar va sinovlarni boshdan kechiradi hamda safar davomida o'z shaxsiy imkoniyatlarini anglaydi.

Dorothy obrazi uyga intilish, mehribonlik, jasorat va mustaqillikni ifodalaydi. "Shirin qovunlar mamlakati"dagi Akbarjon esa xalqona tasavvur, do'stlik, sarguzasht va axloqiy tarbiya bilan bog'liq holda tasvirlanadi. Har ikki obrazning beg'unohligi sodda ishonch bilan cheklanmaydi; u jasorat, hamdardlik va mas'uliyat bilan boyiydi.

Qiyosiy tahlil shuni ko'rsatadiki, fantastik mamlakatlar bolalar uchun shunchaki mo'jizalar olami emas. Ular bolaning ma'naviy kamolot makoni hisoblanadi. Qahramonlar sehrli kuch yoki tashqi yordamdan ko'ra, o'zlaridagi jasorat, mehr, do'stlik va ishonch tufayli muvaffaqiyatga erishadi. Shu ma'noda ikki asarning umumiy g'oyasi shundan iboratki, insonning haqiqiy kuchi uning beg'ubor qalbi, ezgu niyati va boshqalarga yordam berishga tayyorligidadir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Baum L. F. The Wonderful Wizard of Oz. — Chicago: George M. Hill Company, 1900. — 259 p.
2. Baumann S. L. Wisdom, Compassion, and Courage in The Wizard of Oz: A Humanbecoming Hermeneutic Study // Nursing Science Quarterly. — 2008. — Vol. 21, No. 4. — P. 322–329. — DOI: 10.1177/0894318408323488.
3. Sayfullayeva, D. D. qizi. Xudoyberdi To'xtaboyevning "Shirin qovunlar mamlakati" romanida jamiyatdagi illatlarga qarshi kurashishning namoyon bo'lishi // Abdurauf Fitratning 140

masalalari" mavzusidagi Respublika ilmiy-nazariy anjumani materiallari. — B. 65.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

yilligiga bag'ishlangan "Filologiyaning dolzarb masalalari" mavzusidagi Respublika ilmiy-nazariy anjumani materiallari. — B. 64–68.

4. To'xtaboyev X. Shirin qovunlar mamlakati [Matn]. — Toshkent: Yangi asr avlodi, 2012. — 336 b.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.